

Філософія

УДК 141.32:305-055.2

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18889565>

Вітальний вимір жіночості в часи соціальних криз Метамодерну

Шабанова Юлія Олександрівна,

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри міждисциплінарних досліджень,
директор НДЦ «Інститут світової культури»,
Дніпровська академія музики, Дніпро, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-5876-4140>

Прийнято: 16.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

*Анотація: Метою дослідження є філософське переосмислення феномену жіночості в умовах соціальних криз Метамодерну, зокрема в контексті російсько-української війни, крізь призму її вітального виміру. Завданням є розмежування понять «гендер» і «жіночість», обґрунтування вітальності як провідної характеристики жіночості в кризові періоди, аналіз ризиків її викривлення та формування моделі вітальної резильєнтності. **Методологічною основою** є феноменологічний, герменевтичний, архетипний і культурно-філософський підходи. Застосовано принцип метамодерної осциляції для інтеграції модерних і постмодерних інтерпретацій жіночості, а також порівняльний аналіз понять «гендер» і «жіночість» із залученням архетипної теорії та філософії тілесності. **Результати.** Доведено, що жіночість не зводиться до соціальної ролі, а постає як феноменологічно пережитий і культурно-онтологічний спосіб буття, пов'язаний із*

*тілесністю, емпатією та здатністю до відновлення. Вітальність визначено ключовою характеристикою жіночості в умовах потрясінь, оскільки вона забезпечує трансформацію травматичного досвіду в нові форми сенсу й солідарності та актуалізує міфологічну свідомість як інтегративний ресурс. Виявлено ризики викривлення вітальності: романтизація жертви, телесна об'єктивація, емоційне виснаження, гіпертрофію турботи та запропоновано модель вітальної резильєнтності з екзистенційним, психоемоційним, тілесним, соціокультурним і духовним компонентами. **Висновки.** У метамодерній парадигмі жіночість постає як динамічний принцип інтеграції протилежностей між тілесністю і духовністю, травмою і надією, приватним і публічним. Її вітальний вимір є онтологічно значущою культуротворчою силою, що забезпечує життєстійкість особистості й спільноти та формує метамодерну модель резильєнтності.*

Ключові слова: феномен жінки, жіночість, вітальність, тіло, тілесність, резильєнтність, архетипи, міфологія, Метамодерн.

The Vital Dimension of Femininity in the Era of Metamodern Social Crises

Yuliia Shabanova,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,

Professor of the Department of Interdisciplinary Studies,

Director of the Research Center

"Institute of World Culture" Dnipro Academy of Music, Dnipro, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0001-5876-4140>

Abstract: *The purpose of the study is a philosophical rethinking of the phenomenon of femininity in the conditions of social crises of Metamodern, in particular in the context of the Russian-Ukrainian war, through the prism of its vital dimension. The task is to distinguish the concepts of “gender” and “femininity”,*

*substantiate vitality as a leading characteristic of femininity in crisis periods, analyze the risks of its distortion and form a model of vital resilience. **The methodological basis** is phenomenological, hermeneutic, archetypal and cultural-philosophical approaches. The principle of metamodern oscillation is applied to integrate Modern and Postmodern interpretations of femininity, as well as a comparative analysis of the concepts of “gender” and “femininity” with the involvement of the archetypal theory and philosophy of corporeality. **Results.** It is proven that femininity is not reduced to a social role, but appears as a phenomenologically experienced and culturally ontological way of being, associated with corporeality, empathy and the ability to recover. Vitality is identified as a key characteristic of femininity in times of upheaval, as it ensures the transformation of traumatic experience into new forms of meaning and solidarity and actualizes mythological consciousness as an integrative resource. The risks of distorting vitality are identified: romanticization of the victim, bodily objectification, emotional exhaustion, hypertrophy of care and a model of vital resilience with existential, psychoemotional, bodily, sociocultural, and spiritual components is proposed. **Conclusions.** In the metamodern paradigm, femininity appears as a dynamic principle of integration of opposites between corporeality and spirituality, trauma and hope, private and public. Its vital dimension is an ontologically significant culture-making force that ensures the vitality of the individual and the community and forms a metamodern model of resilience.*

Keywords: *phenomenon of woman, femininity, vitality, body, embodiment, resilience, archetypes, mythology, Metamodern.*

Постановка проблеми. Метамодерн як культурна парадигма початку XXI століття постає не як заперечення Модерну чи Постмодерну, а як осциляторний рух між ними, що поєднує іронію та щирість, скепсис і віру, деконструкцію і нову онтологічну серйозність. В осциляторному просторі метамодерної дійсності активізується взаємодія бінарних опозицій складових

людської свідомості, таких як раціональне-іраціональне, практичне-теоретичне, духовне-тілесне, езотеричне-екзотеричне тощо. В світоглядному вимірі метамодерної осцилятивності виявляються універсальні виміри людської природи на рівні тіло-дух, індивідуальне-загальне, жіноче-чоловіче. При цьому жіноче-чоловіче як вічні архетипи людської бінарності виявляються одними з універсалій, що виступають ключем до розуміння людини цілісної, що відповідає запитам Метамодерну. У межах європейської традиції чоловічий принцип тривалий час залишався нормативним у формуванні смислових конструкцій культури, що зумовило дослідницьку асиметрію. Жіноча природа, в її глибинній сутності та потенційній нескінченності залишається дотепер на другорядних позиціях. У більшості досліджень акцент робиться на соціально-конструктивістських аспектах гендеру, тоді як жіночість як архетипна, екзистенційна та вітальна характеристика людської природи розглядається фрагментарно. Це зумовлює необхідність переосмислення феномену жіночості саме як життєствердної сили, здатної забезпечувати культурну та соціальну резильєнтність, що набуває особливої значущості в умовах соціальних криз, зокрема війни.

Аналіз дискурсу жіночості в постмодерному та метамодерному дослідницькому просторі. У ХХ столітті проблематика жіночості активно досліджується в постмодерному дискурсі, розгортаючись в екзистенційному та феноменологічному ключі. Сімона де Бовуар, яка започаткувала сучасний філософський фемінізм, у праці «Друга стаття», осмислює фемінність як історично сконструйовану категорію, що перебуває між біологічною детермінованістю та соціальним конструюванням [2]. Наслідуючи Жан-Поль Сартра, де Бовуар, підкреслює свободу людського буття в умовах соціальних обмежень включно з культурними конструкціями, що приписують «жіночості» набір ролей і обмежень. Бовуар аналізує, як жінка в історії та

культури трактувалася як Інша, а не як автономний суб'єкт, що сутнісно вплинуло на подальші феміністичні теорії гендеру та сексуальності.

Водночас, Моріс Мерло-Понті, розглядаючи питання тілесності, сприйняття та гендеру, зокрема жіночності, у своїй фундаментальній праці «Феноменологія сприйняття» тлумачить тілесність, не як об'єкт, а як спосіб буття у світі [11]. Філософ викриває горизонт жіночності, як особливої тілесної чуттєвості та спосіб переживання світу, розрізняючи біологічну та феноменологічну тілесність. Льюс Ірігарей підкреслює множинність жіночої суб'єктивності, її невичерпність та плинність, що знаходить переформування з метамодерною осцилятивністю [27]. Погляди Іріш Маріон Янг сприяли розширенню філософського дискурсу жіночності, розкривши його тілесну, емпіричну перспективу. Янг відкидає біологічні редукції жіночності, показуючи, що специфічний спосіб тілесної поведінки жінок обумовлений не фізіологією, а соціальними конструкціями щодо типових моделей руху та самоусвідомлення у просторі [36]. У своїй роботі «Кидаючи, як дівчина: феноменологія жіночої поведінки тіла, рухливості та просторовості» Янг пише про те, що «традиційні уявлення про «жіночі» види тілесної поведінки не є результатом анатомії чи біології, а виступають наслідком соціальної інтеріоризації обмежень, що трансформують самосприйняття й тілесний досвід жінки» [36, с. 31-32]. Авторка пов'язує тіло, простір, свободу дії й соціальний контекст з безпосереднім переживанням жіночого буття.

Вивчення феномену жіночності останніх років здійснюються в метамодерному екзистенційному вимірі. Досліджуючи жіночність ХХІ ст. крізь призму постфеміністичної чутливості, Адрієнн Еванс, доводить, що поширення цифрових контентів, як нової культури емоцій та почуттів й популяризація цифрового феміністичного активізму сприяють адаптації до нових форм комунікацій [23]. В цьому ж руслі здійснюється дослідження Джеральдіни Роберті, яка відстоює ідеали самореалізації, незалежності та

розширення можливостей жінок, водночас формуючи амбівалентну модель жіночої суб'єктивності, у якій дискурс емансипації поєднується з комерціалізацією самоствердження через механізми цифрового самобрендингу [31].

В роботі С.Стрейн, Н.Лейбніц, Р. Рубен, Я. Лі, Е. Буркхолдер «Життя в напруженості: дослідження гендерної перформативності в STEM» автори, вивчаючи перформативні конструкції гендеру, доводять домінування стереотипу «неаналітичності» жіночності, що підлягає тиску маскулінінним нормам та прагне постійно доводити свою професійну спроможність [32]. У редакційній статті пакистанських вчених Сари Іршад, Бушри Наз та Абіди Шариф «Фемінність, феміністичність, феміністки та фемінізми», опублікованій у журналі «Рубежі соціології», окреслюється сучасне поле досліджень жіночності, феміністичних теорій та множинних фемінізмів як динамічний і поліфонічний простір, що поєднує культурні, соціальні, політичні та інтерсекційні виміри гендерного досвіду. Автори підкреслюють необхідність міждисциплінарного підходу до аналізу жіночності в умовах глобальних трансформацій, акцентуючи на питаннях влади, нерівності, ідентичності та репрезентації у сучасному суспільстві [28]. Сучасні дослідниці на матеріалі лаканівського психоаналізу та постструктуралістського фемінізму обґрунтовують ідею жіночої інакшості як потенційного ресурсу емансипації поза межами фалічного символічного порядку. Авторки доходять висновку, що концептуалізація жіночності відбувається не як дефіцитна позиція щодо маскулінного універсуму, а як альтернативний простір суб'єктивності, що відкриває можливість нових форм свободи й саморепрезентації [25]. В свою чергу, Асма Механ, аналізуючи неформальні та революційні практики феміністичного плейсмейкінгу доводить, що такі ініціативи створюють альтернативні моделі просторової

справедливості та переосмислюють владу, видимість і безпеку жінок у публічному середовищі [29].

Аналіз сучасних вітчизняних досліджень засвідчує, що феномен жіночості в українському контексті традиційно має емоційно-оцінне забарвлення й асоціюється з ніжністю, м'якістю, жертовністю та моральною відповідальністю. Водночас ці характеристики дедалі частіше піддаються критичному перегляду як елементи стереотипної моделі, що потребує філософського переосмислення. Так, Соломія Павличко показує, що в українському модерному каноні жіночість тривалий час конструювалася як моральна категорія: «жінка... постає передусім як берегиня, страдниця або жертва» [12, с. 70], що засвідчує історичну етизацію та сакралізацію жіночого образу. Водночас руйнування цієї моделі, на її думку, розпочинається саме в Модерні, коли відбувається спроба десакралізації материнсько-жертвовного архетипу [12, с. 229]. В свою чергу Ніла Зборовська інтерпретує українську жіночість через психоаналітичну та архетипну оптику, вказуючи на її амбівалентність між Богородицею та Мавкою, між святою жертвою і демонізованою спокусницею [8, с. 47]. У цьому контексті жіночість постає як символічний ресурс колективної ідентичності, де жертвовність стає цементуючим чинником національного міфу [8, с. 61]. Постколоніальний вимір жіночості розкриває Тамара Гундорова, підкреслюючи, що жіночий голос у посттоталітарній культурі стає водночас голосом травми й нового самовизначення [5, с. 312]. Подібну лінію розвиває Оксана Забужко, яка осмислює жіноче тіло як простір історичної травми й культурної пам'яті [7, с. 117]. Культурозберігальний вимір жіночості окреслюють Віра Агеєва та Мирослав Попович, наголошуючи на символічному статусі жіночого образу як репрезентації землі, життя та моральної відповідальності за спадкоємність культури [1; 14]. Водночас сучасна оптика вимагає перегляду ідеалу жертвовності як нормативної моделі жіночої ідентичності. Важливий для

розуміння жіночості вимір тілесності системно розробляє Ольга Гомілко, підкреслюючи, що осмислення метафізичного значення тілесності долає дуалізм «душа — тіло» й відкриває можливість цілісного бачення людського буття [3, с. 77]. У контексті феміністичного дискурсу це означає перегляд традиційних уявлень про тіло, стать та ідентичність як суто біологічні або нормативні категорії.

У новітніх вітчизняних дослідженнях проблема жіночості дедалі більше пов'язується з кризовими соціальними процесами та метамодерною чутливістю. Дослідження Гринюк Д., Смирнова І., Степанець І. висвітлює історичні гендерні аспекти військової культури, демонструючи, як жіноча участь у військових практиках впливала на переосмислення ролі жінки у воєнній історії [26]. Український контекст війни й посттравматичних змін активно досліджується в аналітичних звітах громадських організацій «Центр жіночі перспективи» [6] та «Український жіночий фонд» [17], де жіночий досвід розглядається як ресурс соціальної стійкості та відновлення.

Водночас сучасні українські дослідниці, зокрема Оксана Петінова та Віолета Світлицька в своїх працях розкривають фемінний принцип у космогонії, підкреслюючи його базову роль у первинній структурі світу [30] та торкаються метамодерної проблематики в ракурсі феномену жінки [13].

Узагальнюючи, можна виокремити три домінуючі моделі осмислення жіночості в українському дискурсі: морально-жертвону (Павличко, Зборовська), травматично-тілесну (Забужко, Гундорова, Гомілко) та культурозберігальну (Агеєва, Попович). Сучасний етап досліджень демонструє перехід від редукції жіночості до соціальної ролі або біологічної статі до її розуміння як екзистенційної та культурно-онтологічної категорії, що в умовах соціальних криз набуває виразного вітального змісту.

Отже, необхідність дослідження вітального виміру феномену жіночості в Метамодерні зумовлено низкою невирішених аспектів дискурсу жіночості:

- Домінування у феміністичному та постмодерному дискурсі жіночості соціальних конструкцій та ролей, залишаючи поза увагою вітальну динаміку як сутнісний прояв фемінного;
- Потреба обґрунтування інтеграції тілесного та онтологічного вимірів в феноменології тілесності та сучасній філософії тіла через вітальний аспект жіночого;
- Уточнення феномену жіночості відповідно до культурно-історичного контексту України, де жіночість традиційно пов'язувалася з жертвністю або моральною відповідальністю, що потребує переосмислення в аспекті життєтворчості;
- Врахування парадигмальної зміни Метамодерну, який відкриває простір для синтезу раціонального й чуттєвого, травматичного й творчого, деконструкції та відновлення, чоловічого та жіночого.

Представлені погляди вимагають метамодерного переосмислення та акцентуації на вітальній специфіці феномену жіночості на відміну від традиційної гендерної оптики, що не відображає повної картини сучасного метамодерного світогляду.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Виходячи із вищенаведеного аналізу дискурсу жіночості та кризових реалій сьогодення, **метою дослідження** обрано переосмислення феномену жіночості в умовах соціальних криз Метамодерну, зокрема російсько-української війни крізь призму вітального виміру природи жіночості. Досягнення мети обумовлено послідовним **вирішенням наступних завдань:**

- змістовне розмежування вмісту понять гендер та жіночість;
- обґрунтування виміру вітальності як провідної ознаки жіночості в періоди соціальних криз;

- виявлення взаємодоповнюючої функції вітальності в осциляторній природі жіноче-чоловіче в контексті світоглядного виміру культури Метамодерну;
- виявлення негативних крайнощів вітальності та обґрунтування їх альтернатив;
- формування моделі вітальності як резильєнтної функції жіночості в період соціальних криз, зокрема сучасної російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Як показано вище, західноєвропейська гуманітарна традиція розглядає феномен жіночості як культурно-історично сформовану сукупність ознак, способів поведінки та цінностей, які в конкретних соціальних формаціях асоціюються із жінкою як соціальним агентом. Соціально-психологічні підходи трактують жіночість як сукупність характеристик, що включають в себе емпатію, догляд за іншими й здатність утримувати соціальні зв'язки. Це відрізняється від чисто біологістського розуміння жіночої статі, оскільки в фемінологічних текстах наголошується на культурній значущості цих характеристик: вони не є ніяким «природним» набором, а формуються під дією інституцій, виховання, історичних умов і ціннісних систем. У лінгвістичних проєкціях поняття жіночість охоплює широкий фрейм лексичних одиниць, що репрезентують жіночі аспекти буття. Зіставлення понять жіночість та гендер має важливе теоретичне значення для осмислення вітального ракурсу жіночості. Гендер акцентує соціальні ролі, норми та очікування, які суспільство накладає на індивідів на основі їхньої статевої належності. Ці ролі можуть бути флюїдними, взаємозамінними і соціально змінними.

Феномен жіночості виявляється значно ширшим феноменологічним та культурним конструктом, що включає не лише соціальні ролі, а й онтологічні, тілесні, психологічні й культурні виміри досвіду буття жінки. Жіночість може включати елементи догляду, емпатії, внутрішнього життєвого сенсу й

життєтворчості, що не завжди зводиться до ролей у соціальному житті. Таким чином, гендер є соціально-кваліфікаційною рамкою, тоді як жіночість розглядається як цілісний феномен, що включає тілесність, ідентичність, життєву енергію та екзистенційний сенс. У філософських працях фемінізму це розмежування часто підкреслюється як необхідний крок для уникнення редукції жіночості до суто соціальних ролей. Отже, гендер розуміється як соціально-нормативна структура ролей, тобто зовнішньо обумовлених масок, а жіночість — як феноменологічно пережитий і культурно-онтологічний спосіб буття.

З точки зору глибинної психології Карла Густава Юнга, одними з універсальних структур людини виявляються архетипи, наділені статевими ознаками: Аніма, Анімус, Велика Матір. Архетип Аніми – Душі або вічної жіночості, як зазначає Н. Хамітов, у Юнга нагадує «образи Єви, Венери, Єлени Троянської. Це архетип життя, що виражає зв'язок духовного з тілесністю і складає саму суть жіночого начала. Душа-Аніма закликає людину до нових втілень і гріхопадінь» [9, с. 193]. «Щоб народжене життя не зникло, — зазначає Юнг, — душа переконує його в найнеймовірніших речах. Вона розставляє пастки і капкани, щоб людина пала ниць, спустилася на землю, жила на ній і звикла до неї. Навіть в раю Єва не могла не вмовити Адама відкусити від забороненого плоду» [19, с. 77]. В глибинному архетипі Великої Матері, так само як в Анімі імпліцитно присутні вітальні протилежності народження та смерті, існування та руйнування. Отже жіночі архетипи включають як аспекти живлення, захисту й творчості, так і поглинання та залежності. При цьому надані протилежності й складають підставу для формування цілого, в якому суто жіноче потребує чоловічого протиставлення, формуючи жіночо-чоловіче взаємодоповнення. В цьому зв'язку Н. Хамітов зазначає: «Жіночість-мир без чоловічості-війни може заснути, втрачаючи людські риси, чоловіча войовничість без доповнення жіночою

умиротвореністю може стати абсолютно руйнівною, бездушною і бездуховною» [18, с. 101]. Отже ідея взаємозалежності жіночого та чоловічого на вітальному рівні виступає символом життєвості як балансу протилежностей. При цьому жіноча вітальність, за думкою знаного українського філософа Сергія Кримського, є носієм стійкої антропологічної системи. Філософ зазначає: «що жінка часто була і залишається символом вітальності, тобто символом життєвості. Це завжди було й має еволюційне обґрунтування, і саме з цього боку роль і справа жінки будуть посилюватися» [10].

При цьому жіноча вітальність як відчуття «тихої сили» плотського начала, в період соціальних криз, й особливо війни, потерпає не менш, ніж душа, про що влучно зауважує Віталій Табачковський, апелюючи до М. Фуко: «Плоть, про яку зріла людина має дбати, якщо вона піклується про себе, то вже не тіло юнака, яке слід було формувати гімнастичними вправами: ні, це – "вразливе, послаблене дрібними турботами тіло, яке, в свою чергу, загрожує душі, та вже не надто великими потребами, а власними недоліками"» [15, с. 56]. Сучасна криза оголює вразливість жіночого тіла. Проте саме тілесність може бути джерелом сили, яке дозволяє здійснити феноменологічне повернення до тілесності як прожитого тіла, а не як об'єкту. Переосмислити материнство не як обов'язок, а як творчу можливість та визнати тілесну травму як досвід, що може бути інтегрований у наратив життєстійкості, актуалізований в кризових умовах війни.

В історичному поступі людства простежуються періоди, коли утверджувався принцип віталістичного романтизму, згідно з яким життя постає вищим за Дух. У такій світоглядній оптиці магічна плодотворність Землі та жінки осмислюється як більш довершена й прекрасна реальність, ніж упорядкована, раціонально вивірена діяльність чоловіка. За цих умов чоловіче начало прагне повернення до первинної цілісності, до символічних сутінків

материнського лона, аби знову прилучитися до автентичних витоків власного буття.

Образ Матері постає як коріння, що сягає глибин космосу й вбирає в себе його енергію. Вона — криниця, з якої струменіє жива вода, живильне молоко, цілюще джерело, органічний сплав землі й води, наснажений життєтворчими силами. У цій символічній перспективі Мати постає своєрідним тілесним Деміургом, носієм і породжувачем буттєвої повноти. Метамодерн відновлює на новому рівні підвалини міфологічної свідомості, що повертається не як архаїчна форма мислення, а як символічний спосіб інтеграції розрізнених фрагментів досвіду. У контексті української міфологічної традиції жіноча вітальність відіграє роль космічного принципу збереження та відновлення життя. Березина постає як символ охоронної сили дому й роду, як духовний центр, що акумулює енергію пам'яті, традиції та моральної стійкості. Образ Мокші в дохристиянських уявленнях пов'язаний із вологою, землею та долею, тобто з регуляцією життєвих циклів, що виявляє глибинний зв'язок жіночості з ритмами буття. Метамодерн не відтворює міф у його наївній тотальності, але актуалізує архетипні структури як мову глибинного смислотворення, здатну поєднати раціональне й ірраціональне, історичне й трансісторичне. У цьому вимірі жіноча вітальність постає як носій міфопоетичної енергії Великої Матері, Землі, Життя, що не зводиться до біологізму, а символізує здатність до народження нових сенсів у просторі соціальної руйнації. Таким чином, міфологічна свідомість Метамодерну відкриває можливість осмислення жіночості як архетипної сили оновлення, що через осциляцію між пам'яттю та майбуттям формує горизонт культурної резильєнтності.

Якщо Постмодерн ХХ століття відпрацьовує гендерний концепт, то Метамодерн прагне врівноважити гендер та жіночість, а в контексті жіночості реконструювати вітальність як архетипну силу, що спрямовує енергію життєтворчості, родинних зв'язків, догляду та творчого потенціалу. В цьому

сенсі, вітальність це не лише тілесна життєздатність, а глибинна психічна і культурна здібність відновлювати життя й сенси у світі соціальних руйнувань, де навіть тілесність розглядається не як об'єкт, а як спосіб буття у світі. Це означає, що тіло не може бути відділеним від суб'єктивного переживання, а виступає середовищем, через яке реалізується життєвий сенс. У цьому горизонті жіноче тіло стає не лише біологічною платформою, але й культурним полем переживань, які формують ідентичність, соціальні зв'язки та життєві стратегії. Феномен жіночості в соціальних кризах Метамодерну засвідчив наявність теоретичної й практичної напруги між двома тенденціями: редукцією жіночості до соціально сконструйованих гендерних ролей та романтизацією жіночого начала як сакралізованої жертвності. Обидві тенденції є методологічно неповними. Перша нівелює онтологічну глибину жіночого досвіду, друга — загрожує його інструменталізацією та виснаженням. Тому вирішення проблеми можливе лише в межах інтегративної концепції, що поєднує архетипний, феноменологічний, культурологічний та метамодерний підходи.

У період соціальних криз жіноча вітальність набуває особливої екзистенційної ваги. Вона постає як антропологічна, архетипна й культуротворча сила, здатна акумулювати та трансформувати кризові стани у нові форми життя, через межові ситуації переосмислювати сутність людини, зберігаючи життєвість у драматичних ситуаціях. Жіночість у цьому контексті відбувається як онтологічно значуща структура, що стверджує життя в його необумовленому сенсі.

Метамодерн, як його описують перші ідеологи Тімотеус Вермюлен і Робін ван ден Аккер [35] та активно опрацьовують як світоглядний стрижень культури, що змінює естетичний, політичний, релігійний, соціальний простір сучасні дослідники [20; 21; 24], відповідно до осциляторної природи в ХХІ ст. прагне збагнення цілісності. Ця цілісність забезпечується не структурною

системністю, а перманентною осциляцією між полюсами модерної віри і постмодерного скепсису. Жіночість у цьому процесі обумовлена осциляторним збиранням ніжності і сили, інтимного досвіду і публічної дії, травми і надії, тілесності і духовності. Гнучкість жіночого начала, обумовлена архетипічною функцією збереження, через здатність до осциляції надає жіночості вітальної переваги. У цьому світоглядному полі жіноча вітальність набуває онтологічного значення, що в умовах війни актуалізується як здатність зберігати життя, підтримувати спільноту та трансформувати травматичний досвід у практики солідарності й надії. Отже, осмислення вітальності жіночого начала полягає не в закріпленні статичної моделі жіночості, а в утвердженні її як динамічного принципу інтеграції протилежностей.

Відповідно модель вітальної резильєнтності жіночості складається з декількох складових: екзистенційної як здатність стверджувати сенс буття навіть у ситуації втрати; психоемоційної у вигляді розвиненої емпатії без самознищення; соціокультурної як активної участі у громадському просторі (волонтерство, лідерство, освіта); етико-світоглядної як балансу турботи про інших і турботи про себе; міфологічної як символічної осциляції між архаїчним і сучасним в інтеграційному просторі смислотворення; сакральної як збереження горизонту надії та майбутнього.

Ця модель дозволяє уникнути двох крайнощів — редукції до ролі (гендер) та героїзації страждання (чуттєва сентименталізація). Осмислення вітального виміру жіночості потребує випередження негативних сценаріїв, шляхом передбачення їх альтернатив. До таких негативних тенденцій відносяться: явище «романтизації жертви», тенденція до тілесної об'єктивації, гіпертрофування турботи, емоційне виснаження, невизначеність майбутнього. Філософське вирішення проблеми потребує превентивної роботи щодо таких ризиків. Отже, потенційні крайнощі викривлення вітальності у період

соціальних криз вирішуються через їх трансформацію в протилежні стани, такі як етика самоповаги, феноменологічний контекст тілесної гідності, баланс автономії та солідарності, формування культури взаємної підтримки

Відповідно до світоглядних позицій Метамодерну, жіноча вітальність визнається суб'єктною, а не функціонально-службовою. Як показує український досвід в часи російсько-української війни, що триває, українська жіночість демонструє ці риси в реаліях дійсності, такі як соціальна суб'єктність (військова служба, управління, дипломатія), солідарність (волонтерські рухи), життєтворчість (збереження родини й культури). За даними Gender Equality Index, понад 57,7 % жінок регулярно займаються волонтерською чи благодійною діяльністю, що свідчить про високий рівень громадської активності жінок у воєнний час. «По всій країні жінки беруть на себе нові ролі в бізнесі, громадському житті та військовій справі. Ці приклади показують, як лідерство виникає через відповідальність, навіть у сферах, де домінують чоловіки» [34]. Станом на 2025 рік понад 70 000 жінок служить у Збройних Силах України, що становить приблизно 20 % зростання порівняно з 2022 роком, включно з участю у бойових і технологічних діях [33]. При цьому Д. Тінін, досліджуючи зміни, які переживають жінці під час війни, зокрема розширення їх участі у військовій службі, волонтерстві та публічному управлінні, зауважує на необхідності адаптації правових механізмів до нових суспільних реалій. Автор підкреслює, що жіночі ініціативи щодо військової служби випереджують нормативно-правову базу, що формує виклики забезпечення гендерної справедливості в кризовий період [16].

Як показує емпіричний досвід України в часи війни, жіночість через переосмислення вітальності, набуває ознак резильєнтності, що формує здатність системи (індивідуальної чи соціальної) пережити травму і відновити функціонування. Жінки складають близько 70 % волонтерів, зайнятих у наданні гуманітарної допомоги як внутрішньо переміщеним особам, так і

військовим частинам. Крім того, майже половина малих та середніх підприємств (48 %) була започаткована жінками під час війни, що сприяло економічній стабільності громад [22].

У вітальному вимірі жіночості резильєнтність розглядається як співтворчість з невизначеністю, здатність вичерпувати життєві ресурси й знаходити нові сенси в непередбачених умовах соціальних криз. Це дозволяє говорити про формування нової моделі вітально-активної жіночості, яка долаючи романтизацію жертви, інтегрує тілесність у гідність, переводить жіночість із пасивної жертвності в активну суб'єктність в метамодерному ключі осциляторного відновлення людини-цілісної.

Висновки. Жіночість у межах метамодерного світогляду постає як феноменологічно пережитий і культурно-онтологічний спосіб буття, що інтегрує тілесність, емпатію, культуротворчість і здатність до відновлення, на відміну від гендера як соціально-нормативної ролі. Таке розмежування відкриває можливість осмислення жіночості у вітальному вимірі як архетипної та смислотворчої сили, що забезпечує збереження життя й духовну стійкість в умовах невизначеності. У метамодерній осциляції жіночість функціонує як принцип інтеграції протилежностей між ніжністю і силою, тілесністю і духовністю, травмою і надією, що забезпечує її життєздатність у кризові періоди.

Водночас крайнощі романтизації жертви, тілесної об'єктивації чи гіпертрофії турботи знецінюють жіночу суб'єктність. Альтернативою постає етика самоповаги, тілесної гідності та балансу автономії й солідарності, де вітальність набуває форми рефлексивної життєтворчості. Модель вітальної резильєнтності охоплює екзистенційний, психоемоційний, тілесний, соціокультурний, міфотворчий і духовний компоненти, що відповідає метамодерним запитам реконструкції людини-цілісної, здатної відбутися в складних умовах перманентної непередбаченості.

У контексті сучасної війни жіночість виявляє себе як суб'єктна сила відновлення у волонтерстві, військовій службі, культурному й громадському лідерстві. Метамодекна парадигма дозволяє подолати крайнощі есенціалізму й радикального конструктивізму, утверджуючи жіночість як динамічний інтегративний принцип і вітальну енергію культурного оновлення.

Список використаних джерел

1. Агеєва В. *Жіночий простір*. К.: Факт. 2008. 360 с.
2. Бовуар. С. *Друга статъ*. У 2-ох томах. Пер. з французької: Наталя Воробйова, Павло Воробйов, Ярослав Собко. Т.2. Київ. Основи. 2017.
3. Гомілко О. Є. *Метафізика тілесності: концепт тіла у філософському дискурсі*. К.: Наукова думка. 2001. 340 с.
4. Гомілко О. Є. Фемінізм. *Філософія освіти*. Київ. Твори. 2021. С. 124–128.
5. Гундорова Т. *Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм*. К.: Критика, 2013. 344 с.
6. Жіночі перспективи. Звіт «Новий підхід до стійкості: Зміцнення організацій, очолюваних жінками, для протидії гендерно зумовленому насильству у надзвичайних ситуаціях» URL:http://www.women.lviv.ua/wp-content/uploads/2025/08/CAFI_advocacy_report_UKR.pdf (Дата звернення 25.02.2026)
7. Забужко О. *Польові дослідження з українського сексу*. К.: Комора. 2015. 114 с.
8. Зборовська Н. *Феміністичні роздуми: на карнавалі мертвих поцілунків*. Київ: Факт. 1999. 336 с.
9. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником. Заг. ред. Н.В. Хамітова. 4-е видання перероблене та доповнене. К.: КНТ. 2016. 396 с.

10. Кримський С. Б. XXI століття і нова філософія ролі жінки. *День*. 2001. №44, від 7 березня. URL: <https://day.kyiv.ua/article/panorama-dnyu/xxi-stolittya-i-nova-filosofiya-rol-i-zhinky-vash-prohnoz-0> (Дата звернення 21.02.2026).

11. Мерло-Понті М. *Феноменологія сприйняття*. Пер. з французької: Оксана Йосипенко, Сергій Йосипенко. К.: Український Центр Духовної Культури, 2000. 552 р.

12. Павличко С. *Дискурс модернізму в українській літературі* [2-ге вид., перероб. і допов.]. Київ: Либідь, 1999. 446 с.

13. Петінова О. Б., Світлицька В. Р. Феномен жінки доби метамодерну. *Грані. Науково-теоретичний альманах*. Дніпро. Грані. 2025. № 28 (5). С. 162-169. DOI : <https://doi.org/10.15421/172614>

14. Попович М. В. *Нарис історії культури України*. - 2-ге вид., випр. К. АртЕк. 2001. 727 с.

15. Табачковський В. Г. *Полісутнісне ното: філософсько-мистецька думка в пошуках “неевклідової рефлексивності”*. К.: ПАРАПАН. 2005. 432 с.

16. Тінін Д.Г. Гендерна рівність у воєнний час: як війна змінює роль жінок у суспільстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Том 2. № 80. С. 432-437. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.69>

17. Український жіночий фонд. Річні звіти. URL: <https://uwf.org.ua/Category/reports> (Дата звернення 25.11.2025)

18. Хамітов Н. *Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту*. 4-е видання перероблене та доповнене. К.: ГО «МНГ». 2023. 566 с.

19. Юнг К. Г. *Архетипи і колективне несвідоме*. К.: Центр навчальної літератури. 2024. 120 с.

20. Abramson S. Ten Basic Principles of Metamodernism. *Huffpost*. 2017. URL: https://www.huffpost.com/entry/ten-key-principles-in-met_b_7143202 (Дата звернення 25.11.2025).

21. Akker R., Gibbons, A., Vermeulen, T. *Metamodernism: History, Affect and Depth After Postmodernism*. London: Rowman & Littlefield. 2017. 216 p.

22. Drobovych. I. Women's Meaningful Participation in War and Post-War Ukraine'. *Women without Borders*. Policy Paper N°7, February. 2023 URL : <https://wwb.org/wp-content/uploads/2023/02/Drobovych-Womens-Meaningful-Participation-in-War-and-Post-War-Ukraine-WwB-Policy-Paper.pdf> (Дата звернення 25.11.2025).

23. Evans A. Femininity in the 21st century. *Curr Opin Psychol*. Nov 9. 2023 DOI: <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101502>

24. Freinacht H. *The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics*. Book One (Metamodern Guides 1). Marburg: Buchner-Verlag, Metamoderna, 2017. 416 p.

25. Gonzalez-Barrientos M, Napolitano S. Beyond Phallic Domain: Female Otherness as a Resource for Liberation: Some Notes From Lacanian Psychoanalysis and Poststructuralist Feminism. *Psychoanal Rev*. Jun. 2015 DOI: <https://doi.org/10.1521/prev.2015.102.3.365>. PMID: 26080095.

26. Hryniuk D., Smyrnov I., Stepanets I. Gender aspects in the historical origins of military tourism (on the example of the Czech amazon women) *Multidisciplinary scientific notes. Theory, history and practice*. Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference. Edmonton, Canada. 2022. P. 173–179. DOI: <https://doi.org/10.46299/ISG.2022.2.6>

27. Irigaray L. *Speculum of the Other Woman*. Cornell University Press, 1985. 416 p.

28. Irshad S, Naz B., Sharif A. Editorial: Feminine, feministic, feminists, and feminisms. *Front. Sociol*. 2025. vol. 10.

DOI:<https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1645571>

29. Mehan A. Informal and revolutionary feminist placemaking. *Frontiers in Sociology*. 2024. vol. 9. DOI : <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1347471>

30. Petinova O., Svitlytska V. Feminine Origin in the Cosmogonic ideas of the Slavic and Eastern Philosophy: a Comparative Analysis. *Philosophy and Cosmology*. 2023. vol. 31, pp. 96–107. DOI : <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/31/8>

31. Roberti G. Female influencers: Analyzing the social media representation of female subjectivity in Italy. *Front Sociol.* Sep. 2022. DOI: <https://doi.org/10.3389/fsoc.2022.1024043>.

32. Strain S., Leibnitz N., Ruben R., Li Y., Burkholder E. Living in the tensions: Investigations of gender performativity in STEM. Physics Education Research Conference. 2024, Boston. MA. 2024. DOI:<https://doi.org/10.1119/perc.2024.pr.Strain>

33. Ukrainian Women Embrace Combat Roles as Technology Reshapes the Battlefield. *Military.com* URL:<https://www.military.com/daily-news/2025/12/06/ukrainian-women-embrace-combat-roles-technology-reshapes-battlefield.html> (Дата звернення 25.11.2025).

34. Ukrainian Women's Fund. Official website. URL : https://uwf.org.ua/en/from-index-to-reality-ukrainian-womens-leadership-duringwartime/?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення 25.11.2025).

35. Vermeulen T., van den Akker R. Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*. 2010. Vol. 2. P. 56-77. DOI : <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>

36. Young I.M. Throwing like a Girl: A Phenomenology of Feminine Body Comportment Motility and Spatiality. *Human Studies* Vol. 3, No. 2 (Apr., 1980), P. 137-156. DOI: <https://doi.org/10.1093/0195161920.003.0003>